



**Linnéuniversitetet**

Kalmar Växjö

Examensarbete 15 hp – Journalistik

# ”Men tydligast minns jag den hand som räddade mig”

*En studie om journalistikens Estoniahjältar*



*Författare: Hannes Granberg*

*Författare: Linn Johansson*

*Handledare: Anette Forsberg*

*Examinator: Ari Nykvist*

*Termin: HT17*

*Ämne: Journalistik*

*Nivå: Kandidat*

# Abstract

**Author:** Hannes Granberg and Linn Johansson

**Title:** “Most clearly I remember the hand that saved me”: A study of journalism's heroes of the M/S Estonia.

**Location:** Linnaeus University

**Language:** Swedish

**Number of pages:** 34

This thesis examines how the Swedish newspapers Aftonbladet and Expressen portrays heroes in the aftermath of the sinking of the M/S Estonia in September of 1994. Our research questions are 1) How is heroism portrayed in the news reports about the Estonia disaster in the newspapers Expressen and Aftonbladet? 2) Are there similarities and distinctions between female and male heroes?

We have approached our material from a qualitative perspective analyzing 12 articles using critical discourse analysis.

Upon completion of our research we found that both men and women can be heroes, but regardless of gender heroes are all portrayed with traditionally male attributes, such as being aggressive, rational and courageous. To find and understand the hero in news context, the victim plays a periphery but important role. Our result also shows that the victim is needed in order for the hero to perform his or her actions. The victim can be both male or female, but are all described with female attributes as being weak, dependent and fragile.

The results of our study may be of use to understand how the journalistic practice actively uses stories about heroes to 1. personify a disaster, 2. summarize a fragmented chain of events and 3. project a distinction between the contemporary aspect of male and female.

## Keywords

**hero, heroine, Estonia, survivor, victim, gender, discourse analysis, representation, media, journalism**

# Innehåll

<b>1 Inledning</b>	<b>1</b>
1.1 Studiens syfte och frågeställning	1
1.2 Begrepp	2
1.2.1 Män och kvinnor	2
1.2.2 Estoniakatastrofen	2
<b>2 Teoretiska perspektiv och tidigare forskning</b>	<b>3</b>
2.1 Diskursteori	3
2.2 Representation	3
2.3 Medieforskning om Estonia	4
2.4 Hältearketyper	5
2.5 Genusteori	7
<b>3 Metod och material</b>	<b>9</b>
3.1 Kritisk diskursanalys	9
3.2 Material och avgränsningar	10
3.3 Etiska riktlinjer	11
3.4 Metodkritik	12
3.5 Studiens tillförlitlighet	13
<b>4 Resultat och analys</b>	<b>14</b>
4.1 Hjälten	15
4.1.1 Räddaren	15
4.1.2 Den starke mannen	18
4.1.3 Den rationella kvinnan	20
4.2 Offret	22
4.2.1 Offer-hjälten	22
4.2.2 Icke-hjälten	24
4.2.3 Det hjälplösa offret	25
<b>5 Sammanfattning</b>	<b>28</b>
<b>6 Slutsats och diskussion</b>	<b>29</b>
<b>7 Förslag till vidare forskning</b>	<b>33</b>
<b>Referenser</b>	<b>34</b>
<b>Bilagor</b>	<b>I</b>
Analyserade artiklar	I
7.1.1 Aftonbladet	I
7.1.2 Expressen	I

# 1 Inledning

Den 28:e september 1994 runt halv två på morgonen upphörde all radiokontakt med Estlinefärjan M/S Estonia. Under dagarna som följde rapporterades det att 852 av fartygets 989 passagerare och besättning omkommit i vad som fortfarande i dag är den hittills värsta maritima händelsen i nordiskt vatten sedan andra världskriget. Förlisningen fick stor uppmärksamhet i medierna och kom snabbt att kallas *Estoniakatastrofen* (Hadenius & Hedman, 1996). I rapporteringen förekom snart berättelser om hjältemod.

Människans behov av att inkludera en hjälte i sina historier kan spåras tillbaka mycket långt i tiden. Hjälten har sedan dess tagit sig in som arketyp i vår tids journalistik (Lule, 2001). Någon som alltid finns där, inger hopp och som utgör en central del i hur vi berättar en historia. Hjälten hjälper oss också att förstå vilka vi är och hur vi ska leva våra liv (Drucker & Cathcart, 1994).

Ordet *hjältinna* ses för många som den kvinnliga motsvarigheten till *hjärte*, men är inte personen en hjälte utifrån de handlingar den utför istället för vilket kön den tillhör? Om män och kvinnor tillskrivs olika hjälteroller trots att de har varit med om samma sak vill vi för journalistikforskningens och den journalistiska praktikens del kasta ljus över detta, eftersom medier används för överföringen och projiceringen av hjältemyten (Drucker & Cathcart 1994).

## 1.1 Studiens syfte och frågeställning

Studiens utgångspunkt är hur Aftonbladet och Expressen framställer heroism i samband med Estoniakatastrofen. Därtill hur män och kvinnor framställs som hjältar. För att möjliggöra detta genomför vi en kvalitativ kritisk diskursanalys av strategiskt utvalda artiklar ur mediearkivet Retriever.

Vår intention är att belysa hjälten som nyhetsmyt för att bidra till förståelse och diskussion kring fenomenet. Samtidigt vill vi uppmärksamma mediediskurserna och vad de befäster samt förmedlar till tidningarnas läsare. Studien syftar också till att bidra med

ny och utvecklad kunskap om heroism i nyhetsjournalistik ur genusperspektiv. Vi hoppas att detta kan bidra till en fördjupad förståelse i både medieforskningen och den journalistiska praktiken.

Studiens frågeställning:

Hur gestaltas heroism i tidningarna Aftonbladets och Expressens nyhetsjournalistik om Estoniakatastrofen?

Finns det likheter och skillnader mellan kvinnliga och manliga hjältar?

## 1.2 Begrepp

I detta avsnitt följer förklaringar av de ord och uttryck vi använder oss av.

### 1.2.1 Män och kvinnor

När vi använder begreppen män och kvinnor i denna studie utgår vi från den könstillhörighet eller de pronomen tidningarna tillskriver sina texters aktörer.

### 1.2.2 Estoniakatastrofen

Då uttrycket *Estoniakatastrofen* i dag blivit det allmänt vedertagna begreppet för denna händelse använder vi oss av detta. Vi vill vara därmed vara tydliga med att vi inte ser på uttrycket som värdeladdat. Med *Estonias förlisning* avser vi tiden innan uttrycket Estoniakatastrofen myntats och fått allmän spridning.

## 2 Teoretiska perspektiv och tidigare forskning

Denna studie vilar på socialkonstruktivistisk grund, att samhället är skapat genom människors interagerande gentemot varandra. Genom denna kontakt skapar människan exempelvis betydelsen av könsrollerna (Lindgren, 2009). Textproduktion och konsumtion har en delvis sociokognitiv karaktär, eftersom de involverar kognitiva processer och tolkningar som bygger på interna sociala strukturer och konventioner (Fairclough, 1992). Journalistikens och läsarnas tolkningar av sin verklighet är uteslutande beroende av den sociala kontext i vilken de förekommer, därmed kan inte språket uppfattas som ett kommunikativt oberoende redskap då det i sig är en social aktivitet (Fairclough, 1992 och Boréus & Bergström, 2012). Medierna agerar därför efter samtidens och samhällets rådande ordning och verkar inte konsekvensneutralt. Bilden av samhället och verkligheten är strikt beroende av vem och när den produceras och konsumeras.

### 2.1 Diskursteori

För att kunna tolka hur Aftonbladet och Expressen gestaltar heroism i Estoniarapporteringen redogör vi för diskursteorin. Inledningsvis kan sägas att sökandet efter diskurser är ett sätt att medvetandegöra det oskrivna. För att göra det behöver texten förstås i sitt sammanhang, vem som producerat den, vem som förväntas läsa den samt hur och när den är producerad.

Till detta kommer *textluckor*, i språket, vilka fylls i av läsaren (Ekström & Larsson, 2010). Med textluckor menas, det som inte finns i den tryckta texten, men som läsaren omedvetet är införstådd med. Läsaren kopplar ihop det skrivna med det oskrivna för att skapa en tolkning eller förklaring som för läsaren, beroende av den tid den lever i, verkar logisk. Därmed, genom att säga "a" kan journalisten utesluta "b", eftersom det kan antas att läsaren underförstått är medveten om hur nyheten ska förstås.

### 2.2 Representation

Det är genom representationer i samhället som det är möjligt för oss att dela in människor eller objekt i olika fack, klasser och kategorier för att vidare kunna förklara

handlingssätt som en del av vår sociala miljö (Fairclough 1995). Representationsteorin vilar på en socialkonstruktionistisk grund, där diskursanalysen är ett av flera socialkonstruktionistiska angreppssätt. Enligt representationsteorin är verkligheten enbart tillgänglig för oss genom de kategorier vi skapar. Vår kunskap om och bild av samhället är inte spegelbilder av verkligheten utan snarare ett resultat av vårt sätt att kategorisera världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Journalistiken skapar föreställningar av den verklighet som ligger i linje med deras politiska agenda och egna ekonomiska vinning (Fairclough, 1995).

## 2.3 Medieforskning om Estonia

Vi använder oss av Hadenius & Hedmans bok *Estonia i nyheterna* (1996) för att förstå hur medierna gestaltade Estoniakatastrofen. Studien gavs ut tillsammans med ett antal andra publikationer på uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (tidigare Styrelsen för psykologiskt försvar) för att belysa hur nyheten om Estoniakatastrofen presenterades i medier.

Tidigt i studien dras en parallell mellan Estonias förlisning och Hansakatastrofen 1944. Författarna konstaterar att tidningarnas rapportering efter Estonia innehöll både fler bilder och större fokus på personliga historier. Detta var särskilt sant för Aftonbladet och Expressen som dessutom spetsade sina historier med mer dramatik, retorik och i större utsträckning anspelade på läsarens känslor.

Studien ägnar ett avsnitt åt Kent Härstedt och Sara Hedrenius, som båda överlevde Estoniakatastrofen. Enligt Hadenius & Hedman (1996) hade samtliga större tidningar som Aftonbladet och Expressen något om Sara och Kent, de tilläts bli en symbol för händelsen och i förlängningen nationen. Författarna menar att historien om Kent och Sara har blivit mer faktion, alltså en blandning av fakta och fiktion. Tidningarna antyder bland annat romantik emellan dem, något som Kent Härstedt senare dementerar i sin bok (Härstedt 1995). Hadenius & Hedman (1996) menar att historien om Kent och Sara blivit en modern hjältesaga, där framförallt Kent motvilligt tillskrivits rollen som hjälte.

Författarna tycker inte att det är märkligt då historien om dem är idealisk. De är unga, starka, en man och en kvinna, samtidigt är de två vanliga människor som läsaren erbjuds att identifiera sig med.

Hadenius & Hedman (1996) summerar till att; även om rapporteringen om Estonia, både i tryckt press och etermedier varit god, verkar många redaktioners mål ha varit att framkalla känslor och skapa dramatik. Medierna levererar inte längre bara information utan även livsteorier och berättar om hur tillvaron ska tolkas (Hadenius & Hedman 1996). Utöver detta menar de att medierna spelade en stor roll i att definiera den nationella angelägenheten, att det rörde hela det svenska folket.

## 2.4 Hjärtearketyper

Med diskursteorin som redskap och en övergripande bild över hur svenska medier bevakade Estoniakatastrofen undersöker vi nu hjälten i nyhetssammanhang. Jack Lule (2001) fokuserar på sju olika hjältemyter som han menar är vanligt förekommande i nyhetsjournalistiken: *hjärten*, *syndabocken*, *den goda modern*, *skojaren*, *den andra världen*, *floden* och *offret*. Av dessa har vi valt ut hjälten, den goda modern, offret, och floden då dessa på olika sätt beskriver hjältearketyper och dennes medaktörer, samt vad den har att kämpa mot. Dessa arketyper knyter an till berättelseformer som sedan tidernas begynnelse varit en del av hur människor kommunicerar och återberättar historier.

*Offret* är någon som symboliserar det oskuldsfulla, det dygdiga och befinner sig på fel plats vid fel tillfälle. Offret i nyhetssammanhang personifierar den kollektiva förlusten och sorgen men berör också på individuell nivå. Offret eller dess anhöriga kan upphöjas till hjältenivå, dessa kallas *offer-hjältar*. Istället för att vara de drabbade eller försvagade offren, glorifieras och upphöjs de till att bli hoppfulla, triumferande och förenande hjältar. Läsaren får någon att se upp till, de blir en symbol för nationen, dess medborgare och en symbol för händelsen i sig (Lule, 2001). Här kan paralleller dras till hur Hadenius & Hedman (1996) beskriver Sara Hedrenius och Kent Härstedt.

*Den goda modern* tar avstamp i Moder Teresas liv och personlighet. Karaktären beskrivs som en omvårdande person som gör uppoffringar, sätter andra före sig själv och blir symbolen för den rena godheten. Dessutom associeras den goda modern med såväl livet som döden - hon finns med från början till slutet (Lule, 2001). Även Sarah Wright (2016) har forskat om mödrar som hjältar, i sin artikel "*Ah ... the power of*



*mothers*”: *Bereaved mothers as victim-heroes in media enacted crusades for justice*” (2016) har hon undersökt hur två mödrar i sorg har framställts i Nya Zeeländska medier. Mödrarnas döttrar blev mördade i hemmet, samtidigt som de själva befann sig där. Wright har utifrån 42 artiklar gjort en kvalitativ textanalys för att få fram och kunna belysa mediernas och kriminologins berättelsemönster och strukturer i de två mordfallen för att få fram hur mödrarna porträtterats.

Hon undersökte mödrarna var för sig, för att slutligen undersöka vilka likheter och skillnader som fanns i porträtteringen, samt vilken betydelse deras mediala bild fick för samhället. Hon kom fram till att de båda mödrarna framställdes påfallande lika och att mediernas bild av dem var två goda mödrar i sorg, som samtidigt var offer för rättsväsendet och hjältar som sökte rättvisa. De framställdes alltså som offer-hjältar. Mödrarna erbjuds dessutom makt genom mediernas framställning, då deras förlust överordnas lagstiftningen (Wright, 2016).

*Floden* har traditionellt symboliserat människans renande från synden. Många flodmyter, som historien om Noa och arken i Bibeln beskriver hur mänskligheten straffas för sitt övermod. Floden är alltid total i sin förödelse, ingen undkommer. Oavsett hur mycket människan utvecklas kan hon inte mästra naturens krafter (Lule 2001). Då havet var Estonias passagerares främsta motståndare undersökte vi hur tidningarna framställde detta i förhållande till de överlevande.

*Hjälten* föds genom anspråkslösa omständigheter och kan vara vem som helst. Till de viktigaste dragen hör att hjälten alltid går triumferande ur en till synes omöjlig strid. Denne formas av sin samtid och kan därför se olika ut. I dagens samhälle kan hjälten vara en kändis som inte alltid upphöjs till skyarna, utan kan utsättas för både kritik och granskning. Detta i sin tur gör att människor kan identifiera sig med hjälten, då denne också kan begå fel och misstag (Lule 2001).

Även Joan M. Fayer (1993) studerar hur hjältar är en aktiv del i nyhetsberättelser. Till skillnad från Lule (2001) lägger hon större vikt vid frågan om genus. Innan vi går närmare in på hennes forskning redogör vi i korthet för genusteorin.

## 2.5 Genusteori

Patriarkatets föreställning anser att kvinnan är underlägsen mannen, detta beskrivs som könsmaktsordningen. Inom denna finns genuskontraktet, en osynlig överenskommelse mellan kvinnor och män (Hirdman 2010). Detta är regler för ett manligt respektive kvinnligt ideal, samt vilken relation de har till varandra. Dessa relationer, förpliktelser och skyldigheter är kulturellt och sociologiskt nedärvda (Hirdman 2010 och Connell 2009). Enligt denna norm är kvinnor bland annat omhändertagande, moderliga, ödmjuka och pratsamma medan män är aggressiva, initiativrika och rationella (Hirdman, 2010 Connell, 2009 och Lule, 2001).

Fayer (1993) skriver däremot att önskan att söka efter hjältar i nyhetstexter *inte* är könsstyrt utan är ett resultat av människans syn på hur en hjälte ska vara; modig, segerviss och en stark ledare. Alltså attribut som är typiskt manliga (Fayer, 1993). Därtill konstaterar hon att språket är tongivande då det återspeglar värderingar, uppfattningar och stereotyper av den kultur de förekommer i, samt att dessa bidrar till att upprätthålla stereotyper. Hinton (2003) menar att stereotypifiering är en identifikationsprocess som skiljer en grupp människor från mängden genom givna attribut. Dessa kan vara rent fysiska som ålder, kön eller etnicitet men kan också identifieras genom egenskaper som att en person är anhängare till ett visst fotbollslag eller ägare av en viss typ av bil.

Ett tydligt språkligt exempel som Fayer (1993) tar upp handlar om hjältar och hjältinnor. Män benämns som hjältar, medan kvinnor benämns som hjältinnor, vilket gör att värderingar och skillnader läggs in i begreppen. Däremot menar hon att det *finns* kvinnliga hjältar, men att det är vanligare att de benämns som hjältinnor. Ett undantag är när kvinnor utfört dåd som är "typiskt manliga". Jeanne d'Arc upphöjdes till hjälte och inte hjältinna eftersom hon var med och krigade och kämpade för att rädda sitt land. Dessa attribut uppfattas som manliga, därför blev hon en hjälte. Florence Nightingale blev däremot en hjältinna då hennes handlingar ligger som motsats till de manliga attributen, eftersom hon var en omvårdande sjuksköterska som räddade liv (Fayer, 1993). Här finns en tydlig likhet med Jack Lules (2001) den goda modern och kopplingen till Moder Teresa.

För att ytterligare förstå den könsordning Hirdman (2010) beskriver kan hegemonier inkluderas. Samhällets styrande klasser omförhandlar konstant sin position i förhållande till de underkuvade klasserna. Med de styrande avses män, och de underkuvade kvinnor (Carter & Steiner, 2004). Enligt oss mer precist den vita, medelålders mannen. Då den styrande klassens sätt att vara naturaliseras och formas till att verka "normalt" presenteras de för övriga samhället som att inga andra definitioner finns. Medierna i sin tur är medverkande i att erhålla offentligt samtycke, på så sätt speglar de inte verkligheten och tillfredsställer därmed intressena hos samhällets starkaste grupper, som bland annat beskrivs som den vita mannen (Carter & Steiner, 2004).

Carter & Steiner (2004) menar dessutom att feminister i dag betraktar hegemoni som något vi inte kan se, men som innebär att patriarkala ideologier ofta tar sig uttryck att vara "icke-ideologiska", "objektiva", "neutrala" och "icke-könsmässiga". Med detta menas att mannens perspektiv fastställer det normativa.

## 3 Metod och material

Vi gjorde en kvalitativ studie i form av en kritisk diskursanalys. Vi undersökte vilka ord som användes för att beskriva manliga och kvinnliga hjältar. Detta då vi ville studera sociokognition som ett sätt för journalistiken, att med en gemensam tolkningsram beskriva ett händelseförlopp (Ekström & Larsson, 2010).

### 3.1 Kritisk diskursanalys

Vår studie utgick ifrån Faircloughs tredimensionella modell vilken är en analytisk ram som används vid forskning om samhälle, kommunikation och massmediers strukturella förhållanden. Här utgick vi ifrån en kommunikativ händelse, Estoniakatastrofen, som analyserades utifrån tre dimensioner; texten, den diskursiva praktiken och den sociala praktiken.

Enligt Winther Jørgensen & Phillips (2000) ligger Norman Faircloughs kritiska diskursanalys i framkant, eftersom den inte enbart reproducerar en redan existerande diskursiv struktur, utan också ifrågasätter strukturen genom att skapa symboler åt det som kan ligga utanför den befintliga strukturen. Diskurser enligt Fairclough (1995) konstrueras i olika kunskaps- och betydelsesystem, identiteter, och relationer vilket innebär att kritisk diskursanalys går att koppla samman med det konstruktivistiska synsättet. Detta handlar om hur människor själva skapar kunskap i interaktionen med omvärlden, snarare än ett synsätt som är baserat på ett materialistiskt klassperspektiv.

Diskursanalysen har som mål att lyfta upp de omedvetna sociokulturella processerna till ett medvetet plan genom att ifrågasätta varför en text är som den är. Fairclough (1995) formulerade en fråga för att kunna ifrågasätta texter: ”How is the text designed, why is it designed in this way, and how else could it have been designed?” (Fairclough, 1995:202). Vi har redovisat vårt material tematiskt som vi med tillhörande rubriker presenterar i analysdelen av denna studie.

Vi började med att analysera textens egenskaper som grammatik, ordval och sammanhang mellan olika satser. Därefter undersökte vi den diskursiva praktiken och

satte in texten i ett större sammanhang vilket innebär att vi undersökte vilken relation det fanns mellan konsumtions- och produktionsprocesser som var förenade med texten. Sedan analyserade vi hur den bredare sociala praktiken var en del av den kommunikativa händelsen. Det innebär att vi analyserade relationen mellan produktionen och konsumtionen av texten och verkligheten som texten finns i (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Utifrån denna tredimensionella modell och dess tre centrala frågor om representation, identitet och relation ställde vi sedan fyra frågor till vårt empiriska material.

- Vem tilldelas hjälterollen och vilka ord används för att beskriva dem?
- Hur konstrueras hjältarnas identiteter i texten?
- Vilka handlingar tillåts en hjälte utföra?
- Hur framställs relationerna mellan hjältar och övriga aktörer i texten?

### 3.2 Material och avgränsningar

Det var inte bara medier i Sverige som rapporterade om Estoniakatastrofen, personliga berättelser och redogörelser för händelseförloppet spred sig över hela världen via tv, radio och tidningar. I vår studie har vi fokuserat på svensk tryckt press, eftersom det annars skulle bli för omfattande för vår studie att undersöka alla medier. Vi valde att fokusera på tidningarna Expressens och Aftonbladets artiklar. Dessa två tidningar gav störst utrymme till personliga berättelser i samband med Estonias förlisning (Hadenius & Hedman, 1996). Vi samlade in artiklar från mediearkivet Retriver genom att använda sökorden "Estonia, Överlev" som vi sedan trunkerade för att få fram så stor bredd som möjligt. I mediearkivet fyllde vi också i att vi enbart ville få fram svensk tryckt press.

Vi genomförde sökningen den 1 december 2017 och tidsramen för våra artiklar var mellan den 28 september 1994, tiden för förlisningen, fram till den 5 oktober 1994, alltså en vecka efter händelsen. I Retriver valde vi att söka på all svensk tryckt press och sedan manuellt välja ut de mest relevanta artiklarna från Expressen och Aftonbladet. Detta för att mediearkivet lyfte fram artiklar från danska tidningar när vi avgränsade oss till de två kvällstidningarna. När vi gjorde en testsökning utan trunkeringar fick vi fram 108 artiklar, men när vi slutligen gjorde en sökning med trunkeringar fick vi istället

fram 168, vilket gav ett betydligt större omfång. Totalt resulterade sökningen i nio sidor artiklar, där vi började skumma igenom de som låg närmast Estonias förlisning i tid.

När vi sedan gjorde vårt urval från samtliga svenska tidningar som innehöll historier om människors insatser eller personliga öden fick vi fram totalt 68 artiklar. Därefter sorterade vi bort de som inte var från Expressen eller Aftonbladet. Då fick vi fram 30 artiklar totalt, varav 17 var från Expressen och 13 från Aftonbladet.

Efter detta gjorde vi ett tredje urval eftersom 30 artiklar var för omfattande för vår studie. Vi började därför närläsa och sålla bort de som var för lika varandra, artiklar som inte innehöll personliga historier till största del och de som hade mer karaktär av en krönika eller personlig text.

Efter det tredje urvalet fick vi slutligen fram 12 artiklar, varav 5 var från Aftonbladet och 7 från Expressen. De analyserade artiklarna förtecknas i bilaga.

Innan vi började analysera skrev vi ut samtliga artiklar för att kunna skriva noteringar och stryka under ord eller meningar som ligger inom ramen för diskurser, maktstrukturer och könsordningar. Vi bestämde oss sedan för att dela upp artiklarna och gå igenom hälften var, för att vara så effektiva som möjligt, samtidigt som vi förde en kontinuerlig dialog kring materialet. Slutligen gick vi igenom alla de upptäckter vi gjort för att säkerhetsställa att vi inte missat något och att allt kändes relevant för oss båda.

### 3.3 Etiska riktlinjer

I vår studie gjorde vi våra etiska och moraliska överväganden utifrån Vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Dessa berör en stor del av forskningsetikens frågor om hur personer som medverkar i forskningen får behandlas (Hermerén, 2011). De viktigaste delarna handlar om hur dessa människor i så stor utsträckning som möjligt ska skyddas från kränkningar eller större skador.

Eftersom vi inte använde oss av informanter och inte utförde intervjuer är vår uppgift snarare att skydda de människor som figurerar i de artiklar vi valde ut. Vi är medvetna om att forskning av detta slag kan riva upp gamla sår då det berör ett känsligt ämne och

utgör ett möjligt trauma för de som var med om katastrofen. Vår studie undersöker däremot inte enskilda människors handlingar eller egenskaper utan hur journalistiken väljer att framställa människor som hjältar utifrån Estoniakatastrofen. Det är alltså inte människorna i sig som undersöktes, utan journalistikens sätt att representera deras bild av verkligheten. Vi anonymiserade inte personerna i våra artiklar, utan valde istället att lägga vikt vid företeelser som ledande frågor, dragande av slutsatser och hur journalistiken väljer att dramatisera eller avdramatisera Estoniakatastrofen. Hermerén (2011) beskriver också att den vetenskapliga forskningen är en viktig del av samhällslivet och är nödvändig för att få fram ny kunskap. Vi anser att denna typ av forskning är viktig att lyfta fram då den kan bidra till en större medvetenhet om journalistikens sätt att framställa människor som hjältar.

### 3.4 Metodkritik

Då materialet om Estoniakatastrofen var omfattande blev sällningsprocessen stundvis svår. Många av nyhetstexterna kan vara inriktade på statistik och redogörelser för händelseförloppet, därför höll vi fokus på de artiklar som rörde enskilda människooöden, eller där människors insatser sattes i fokus.

Ett problem som Winther Jørgensen & Phillips (2000) tar upp är att forskare ofta är en del av den kultur som undersöks, vilket gör att delar av materialet kan ses som självklarheter, men att det är just dessa självklarheter som är av vikt att få fram. Därför behövde vi ha ett kritiskt förhållningssätt till texterna. I detta fall var det därför viktigt att ställa sig så främmande som möjligt till materialet. Detta för att kunna begripa hur saker och ting hänger ihop och ger mening till varandra (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Samtidigt var det viktigt att inte enbart hitta material som motsvarade våra hypoteser, teorier och vår metod, utan även beakta dem som står emot (Feijes & Thornberg, 2015). Detta för att bibehålla öppenhet inför vårt material, och inte låta oss styras alltför mycket av vårt förväntade resultat eller förutfattade meningar.

Ytterligare en aspekt var att vi uteslutande fokuserade på textmaterial, utan hänsyn till eventuella bilder. Hade vi haft möjlighet till en mer extensiv studie hade ett multimodalt angreppssätt kunnat generera andra svar. Detta eftersom bilden i dag dominerar texten och många läsare hellre väljer att betrakta bilderna och läsa bildtexter, än att läsa en hel artikel (Nilsson, 2015).

En annan kritik som bland annat Bergström & Boréus (2012) skriver om som är av betydelse för vår studie handlar om de olika tekniker och steg som diskursanalytiker måste lita på. Vi gjorde inte observationer eller intervjuer, utan samlade in artiklar via Retriver vilket krävde en öppen och anpassningsbar inställning, till skillnad från dem som vill pröva sina teorier genom en metod som ofta ger ett mer förutbestämt resultat (Bergström & Boréus, 2012).

Att diskursanalysen innehåller flera steg gör också att det kan vara svårt att förstå alla steg, vilket i sin tur gör att slutsatserna kan bli svårtolkade eftersom analysverktygen är komplicerade (Bergström & Boréus, 2012). I vår forskarroll var det därför viktigt att vi konsekvent under studiens gång var tydliga och konkretiserade hur vi gått tillväga och tydligt beskrev de olika stegen.

### 3.5 Studiens tillförlitlighet

I de inledande avsnitten av denna studie redogjorde vi för vår frågeställning. Vi presenterade vår teoretiska grund samt hur den samverkade med vår metodologi. Dessutom kompletterades vår teori av den litteratur vi valde att använda.

Då vi senare presenterade vår empiri och hur vi valde att göra våra avgränsningar är vi säkra på att vår mall skulle kunna appliceras av andra forskare och visa liknande resultat. Detta kan möjliggöras genom att studera hur vi utförde våra sökningar i Retriver, hur vi sållade, och hur vi genererade den empiri som låg till grund för denna studie. Med detta menar vi att studiens reliabilitet kan styrkas.

Den kvalitativa studiens generaliserbarhet kritiserar ofta, detta då forskare inom det kvantitativa fältet eftersträvar statistiska resultat (Feijes & Thornberg 2015). Vi stödjer oss emellertid på Kvale (1997), som menar att ett resultat i kvalitativ forskning istället kan agera vägledning för andra studier av liknande karaktär. Vi konstaterade att hjältefigurer och historier används i Expressen och Aftonbladet, ser vi det som rimligt att liknande mönster skulle kunna återfinnas i andra tidningar också.



## 4 Resultat och analys

I detta kapitel presenterar vi vår analys utifrån två huvudkaraktärer som förekommer i berättelser om hjälten. Det är dels hjälten själv men också offret eftersom detta är nödvändig i hjälteberättelser. Offret blir betydelsefullt i texterna, och med offret som fond får hjälten agera, eftersom hjälten behöver någon att rädda. Vi väljer däremot att presentera hjälten och offret var för sig för att läsaren lättare ska kunna orientera sig och förstå våra diskursiva teman.

I fonden mot vilken hjälten placeras finns ett antal ytterligare aktörer förutom offret. Dessa är inte centrala för just denna analys, men för att läsaren ska få en mer övergripande bild och förståelse för hjälten och dennes journalistiska representation redogör vi i korthet för detta.

Då det handlar om Estoniakatastrofen är det inte överraskande att den uteslutande främsta motståndaren hjälten står inför är havet. Detta används också i stor utsträckning som dramatiskt grepp av journalister i samband med katastrofen.

Havet beskrivs genomgående i vårt material med ord som ”skräckinjagande”, ”mörkt”, ”svart” och med fraser som ”dödens hav” och ”regnpiskade vågor”. Dessa typer av uttryck påminner om Lules (2001) *floden* som alltid är hänsynslös i sin förstörelse, ingen undkommer dess makt.

Döden som begrepp och aktör var ett typiskt drag som kvällstidningarna ständigt återkom till under Estoniarapporteringen (Hadenius & Hedman 1996). Dessutom slåss hjältarna mot färjans livflottar, som många gånger tillskrivs egenskaper som bristfälliga, den livlina som skulle hjälpa dess passagerare, men som inte höll. Detta skulle kunna tolkas som att oavsett hur mycket människan utvecklas, kan hon inte mästra naturen (Lule 2001). Hjältarna får istället förlita sig på sin egen förmåga genom att hålla kvar sig själva och andra människor på flottarna.

Under temat *Hjälten* fann vi tre diskursiva underteman: *Räddaren*, *Den starke mannen*, och *Den rationella kvinnan*. Under temat *Offer* fann vi: *Offer-hjälten*, *Icke-hjälten* och *Det hjälplösa offret*. *Icke-hjälten* befinner sig någonstans mellan att vara offer och

hjalte, men vi har satt denne under offer då den står i större kontrast till hjälten och alltså lutar mer åt offerrollen.

## 4.1 Hjälten

Alla som överlevde Estoniakatastrofen kan ses som hjältar, även om den journalistiska framställningen inte alltid pekar åt det. De diskursiva underteman vi funnit är: *Räddaren, Den starke mannen* och *Den rationella kvinnan*.

### 4.1.1 Räddaren

I de artiklar vi gått igenom går det att se hur läsaren erbjuds en heroisk bild av främst ytbärgarna, men också av helikopterbesättningen, intilliggande färjor och sjöräddningen. Ytbärgarna gestaltas utifrån sin yrkesroll medan besättningen på intilliggande färjor gestaltas utifrån sin plikt att komma till undsättning. De har större auktoritet att ta kommando till skillnad från Estonias hjältar och offer som har "hamnat" i situationen. Estonias hjältar hade inte klarat sig utan hjälp från räddarna.

*Klockan är 04.00 svensk tid när helikoptern från flygvapnet försöker hålla strålkastarna stilla medan ytbärgaren firas ner genom det piskande regnet. (Expressen 1994-09-28 "Det tog 5 minuter").*

I artiklarna väljer tidningarna att trycka hårt på miljöbeskrivningarna kring händelsen, för att ge läsaren en förståelse för den svåra arbetssituationen och hur det räddningsarbetarna fick se på olycksplatsen. I det här exemplet ska läsaren känna kylan, blåsten, och "det piskande regnet". Dessutom understryks ytbärgarnas kamp mot elementen. Helikoptern är militär, vilket gör att allvaret i situationen därmed blir tydligt, det handlar inte "bara" om sjöräddningen. Genom att journalisten skriver att strålkastarna är svåra att hålla stilla belyses den rutinerade besättningens utmaningar.

*Anders Ericson, 45, kommer ihåg varje minut av de mest fruktansvärda timmarna i sitt liv. Han kommer aldrig att glömma ljuden, den isande kylan och skräcken för att dö. – Men tydligast minns jag den hand som räddade mig och den röst som sa: "Kom hit, det är grönt nu. (Aftonbladet 1994-09-29 "Kom hit det är grönt nu").*

I artikeln framställs Anders som livrädd och skör, medan ytbärgaren framställs som klippan att luta sig mot - lugnet i stormen. Läsaren erbjuds en bild av hur en trygg och rationell hjälte ska vara när allt annat är kaotiskt. Journalisten har valt ut ett citat där han säger att en vit hand räddat honom, det kopplar vi till räddningen i vitt, hoppets ljus. Fayer (1993) har i sin forskning om hjältar konstaterat att önskan att hitta en hjälte i en nyhetstext inte är könsstyrd, men att människors syn på en hjälte däremot faller väl in under manliga attribut. Trots att Aftonbladet inte skriver ut könet på ytbärgaren är det inte omöjligt att det är en man, eftersom Aftonbladets framställning av ytbärgaren kopplas ihop med typiskt manliga karaktärsdrag och beskrivningar som lugn och rationell. Detta är även ett exempel på de textluckor Ekström & Larsson (2010) beskriver.

*Ytbärgarna hissas ned fastspända i selar. I den hårda stormen flyger de omkring i luften på väg ned mot vattnet. Många av dem tvingas landa i vattnet och simmande ta sig fram till de överlevande. Räddningspersonalen måste prioritera. (Aftonbladet 1994-09-29 "Kropparna sögs in i propellrarna" "De levde men vi kunde inget göra").*

Även här framställs ytbärgarna som övermänniskor genom deras stora insatser och mod. Ytbärgarna "tvingas" landa i det kalla vattnet, där de flesta andra inte överlever, samtidigt måste de hålla huvudet kallt och prioritera vilka människor som ska få leva och vilka som ska dö. I och med att journalisten använder ord som "tvingas" markeras dessutom att arbetsförhållandet är allt annat än idealiskt.

*De två första timmarna kunde besättningen på "Mariella" hissa upp människor som lyckats ta sig över i flottarna.  
– Men sedan blev de så frusna att de inte klarade det så då firade vi ner våra egna män för att hjälpa dem, säger Jan-Tore Thörnroos.  
(Expressen 1994-09-29 "Vi hörde bara skrik i vattnet" "Mariella kunde rädda 26 människor").*

Texten har likheter med hur Jack Lule (2001) beskriver framväxandet av en hjälte. Han beskriver att hjältar ofta föds genom anspråkslösa omständigheter, i texten framställs besättningen som att de "bara gjorde vad som var nödvändigt", alltså en ödmjuk och

mänsklig handling. Känslan som Aftonbladets förmedlar är inte att de i besättningen sökte hjältestatus, utan var medmänniskor som räddade andra människor ur havet. Lule (2001) beskriver också att en hjältes viktigaste drag är att den alltid går segrande ur en omöjlig strid. Texten gestaltar ett scenario där det mesta är hopplöst och få liv går att rädda. Det är därmed minst sagt en seger att kunna rädda några liv överhuvudtaget. Intressant i detta stycke är också hur Aftonbladet framställer besättningen, som "män". "Då firade vi ner våra egna män [...]" blir i detta sammanhanget tydligt att det rör sig om människor av det manliga könet som sänktes ner i det kalla vattnet.

*Den annars så härdade helikopterbesättningen på sex man var rejält medtagen och hade svårt att prata om sina intryck. De visste inte ens om alla kropparna de dragit upp var vid liv.*

*– Alla var vuxna män och det gick inte få ett ord ur någon av dem.*

*(Expressen 1994-09-28 "Det tog 5 minuter").*

Helikopterbesättningen beskrivs som härdade män, en känsla av män som sett och gjort det mesta. De gestaltas som att de inte kunnat redogöra för händelseförloppet och de syner de utstått. Till och med dessa härdade karlar är nedbrutna. Läsaren delges uppfattningen att katastrofen varit svår och ofattbar. Om inte den rationelle mannen kan hantera det han varit med om, vem kan då göra det? "Kropparna" beskriver den utsatthet och maktlöshet Estonias offer befinner sig i, men också det hjältarna arbetar med.

*Två sjömän spolades ner i vattnet när de försökte rädda en förtvivilad man. En annan riskerade livet genom att låta sig sänkas till vattenytan. (Expressen 1994-09-30 "Henning drog upp sjutton").*

Här visar Expressen ytterligare ett exempel på räddningsarbetet. Två män beskrivs som självupppoffrande som till synes gjort allt de kunnat för att rädda livet på en annan, trots de faror de utsätter sig för. Intressant här är också hur journalisten spelar med två olika roller, offret - den "förtvivilade" mannen, och hjältarna som med risk för livet sänks ner till undsättning. Hade den "förtvivilade" mannen inte varit närvarande i texten hade hjälterollen inte blivit lika tydlig.

#### 4.1.2 Den starke mannen

Estonias hjältar är de som till skillnad från räddarna var ombord på färjan vid förlisningen. De framställs med attributen att de är starka och rationella (Connell 2009), och trots den omöjliga situationen behåller fattningen och överlever (Lule 2001). De agerar osjälviskt och hjälper till när möjligheten ges.

*Han är svårt skadad i foten, har bandage om vänster hand och får fortfarande dropp i ena armen. Men är anmärkningsvärt samlad när han berättar. (Expressen 1994-09-30 "Kent och Sara fann varann i dödens käftar- Vi bestämde att vi skulle äta middag när vi kom till Stockholm").*

Texten låter förstå att Kent, trots det han varit med om, är tydligt förmögen att kunna redogöra för sina upplevelser. Med antonymer som "svårt skadad" och "anmärkningsvärt samlad" understryks och uppnås denna dramatiska effekt ytterligare. Han beskrivs nästan som en slagen krigshjälte, han har kommit hem från "fronten", nu befinner han sig på sjukhus och trots både dropp och bandage är han så pass klar att han kan ge en intervju.

*Han har kämpat för sitt liv i iskallt vatten, känt skräck för att duka under i vågorna, men han har överlevt. (Aftonbladet 1994-09-29 "Tom lever - men han förlorade 60 arbetskamrater").*

Även Aftonbladet tar till liknande kontraster som "känt skräck" och "men han har överlevt".

*Av en tillfällighet klarade sig Per-Arne också undan skandalfärjan "Jan Heweliusz, som sjönk i stormen mellan Polen och Ystad i januari 1993. 54 människor dog.  
– Jag var bokad på "Jan Heweliusz" men fick motorhaveri nere i Venedig och hann aldrig fram i tid. (Expressen 1994-10-02 "Han lurade döden - för andra gången").*

*"Men pappa Per-Arne lever. Han lurade döden igen, för andra gången i en svår färjeolycka.  
– Jag hade bestämt mig för att överleva, berättar Per-Arne för Expressen där han vilar på Kärnsjukhuset i Skövde efter att ha*

*överlevt färjedramat med M/S "Estonia". (Expressen 1994-10-02  
"Han lurade döden - för andra gången").*

Hjältar trotsar det omöjliga, och stiger ur med segern i behåll (Lule, 2001). Här gestaltar journalisten att Per-Arne har "lurat" döden, och det vid två tillfällen. Första gången han ska ha gjort det, är då hans bil har havererat. Att "lura döden" är ett grepp för journalisten att beskriva något ofattbart. I praktiken vet vi att döden inte går att lura, den är något vi alla kommer att möta, vi vet bara inte när. Men uttrycket är iögonfallande och skapar nyfikenhet hos läsaren. Han har alltså bara varit nära döden vid ett tillfälle, vid Estonias förlisning. Motorhaveriet får ses som en ren slump, det hade varit skillnad om han bordat Jan Heweliusz. Journalisten hade istället kunna skriva att Per-Arne "undvikit" döden. Däremot hade det dramatiska greppet inte blivit lika påfallande. Medier dramatiserar ibland sina historier, på ställen där historien i sig är talande (Hadenius & Hedman, 1996). Det uppseendeväckande i händelsen är att Per-Arne framställs som att han befunnit sig nära en katastrof, men undvikit den. Men Per-Arne beskrivs för läsaren som den som står över olyckan, nästan över det mänskliga, han har lurat döden, en omänsklig handling.

*Tappade hoppet*

*– Jag tappade hoppet en gång när jag låg ensam och nedkyld i flotten, men bestämde mig för att kämpa vidare för Susannas och barnens skull. (Expressen 1994-10-02 "Han lurade döden - för andra gången").*

Journalisten har låtit mellanrubriken summera att Per-Arne tappat hoppet, för att sedan låta honom uttrycka sig att han åter funnit det då han tänkt på sin hustru och sina barn. Här dras våra tankar till den goda modern, som finns med på resan mellan liv och död och inger trygghet (Lule, 2001). Det är nästintill en känsla av en uppenbarelse som förmedlas, hustrun Susanna framträder som en ängel och trygg famn. Samtidigt framställs hustrun och barnen som statister på hjälten Per-Arnes scen, de är anledningen till varför han måste överleva, varför han måste kämpa.

*Där förstod han vidden av vad som hänt, han började dela ut flytvästar ur de stora boxarna på däck, han försökte få i livbåtar. (Aftonbladet 1994-09-29 "Kom hit det är grönt nu").*

Citatet beskriver Anders Ericson då han intervjuas i en korridor på universitetssjukhuset i Åbo. Han har tagit sig upp från sin hytt och står nu på däck. Han beskrivs som kvicktänkt och tar snabba och rationella beslut. Han bryter däremot av från normen genom att inte agera egocentriskt. Detta går istället hand i hand med tanken om den självupppoffrande hjälten som sätter andras liv före sitt eget (Lule 2001). Genom denna beskrivning inges läsaren hopp, det goda i människan visas. Han blir dessutom ett exempel för hur läsaren själv bör agera i liknande situationer.

*Fält följer sina egna råd.*

*– Om jag bor på hotell vet jag om jag ska gå till vänster eller höger ifall det blir brand. Jag vet hur man öppnar nödluckan i ett flygplan. Och när jag åkte med just M/S Estonia för en tiden sedan visste jag var räddningsmaterielen låg. (Aftonbladet 1994-10-01 “– Det är bara överlevare som klarar sig”).*

I vårt material förekommer expertutlåtanden, som närmast kan beskrivas som efterkloka kommentarer. Citatet ovan kommer från överlevnadsexperten Lars Fält. Journalistiken under Estoniarapporteringen sökte svara på frågor som “hur kunde det inträffa?” (Hadenius & Hedman 1996). Detta kan visa på ett behov hos läsaren, eller journalistens egen tanke om att läsaren bör veta detta. Citatet inger hopp, det finns sätt att klara sig på. Vi ser Fält som en hjälte dels för att han tillåts ge råd till läsarna om överlevnad till havs. Dels blir hans råd ytterligare tillförlitliga då han dessutom själv tidigare rest med Estonia. Han beskrivs i stort som tryggheten, han vet vad han pratar om.

#### **4.1.3 Den rationella kvinnan**

Denna kvinna framställs med det Connell (2009) beskriver som manliga attribut, hon gestaltas som rationell, aggressiv och med en överlevnadsinstinkt. Dessutom är hon insiktsfull och förstår allvaret i situationen. Hon gestaltas också som motsats till Lules (2001) hjältearketyp den goda modern, då hon inte gestaltas som speciellt moderlig och osjälvisk, utan snarare väljer att rädda sig själv före andra.

*Kvinnan, cirka 20 år gammal, tillhör en danstrupp.*

*– Hon har förklarat att hon fick slå sig fram i båtens trappa. Hon fick många människor över sig när passagerarna fick panik då färjan plötsligt började kränga och sedan välta i den hårda stormen.*

*Kvinnan fick ett slag i ansiktet och mot buken när färjan krängde i stormen. Hennes tillstånd är stabilt nu på förmiddagen, såväl cirkulatoriskt som psykiskt. (Expressen 1994-09-28 "Hon slog sig fram till räddningen").*

Den estniska kvinnan beskrivs med manliga attribut då hon slår sig fram, vilket skulle kunna kopplas till ett mer aggressivt beteende. Att tidningen dessutom skriver att hennes tillstånd är stabilt, såväl psykiskt som fysiskt, trots trauma och slag mot ansikte, säger också något om hennes karaktär. Expressen vill ge läsaren en bild av den starka kvinnan som inte bara överlevt, utan också mår bra trots omständigheterna. Då journalisten använder ordet "passagerare" distanserar han dessutom läsaren från det mänskliga. De människor hon lyckas ta sig förbi förklaras snarare som en slags hinderbana från högstadiets gymnastiklektioner.

*– Plötsligt började glasen skaka. Jag skrek åt mina vänner att vi måste ut. Vi hann knappt resa oss förrän hela båten välte. (Aftonbladet 1994-09-29 " Kropparna sögs in i propellrarna" "De levde men vi kunde inget göra").*

Här framställs en kvinna i ledarroll, hon tar ansvar för sina vänner och talar om för dem vad de ska göra. Istället för att sätta sin tillit till någon annan man erbjuds läsaren en känsla av att det är hon som har kommandot.

*– Anledningen till att jag klarar mig är att jag handlar rationellt och att jag träffar Sara Hedrenius uppe på däck. Vi bestämmer oss för att samarbeta. Vi resonerar på samma sätt och är mycket lugna. (Expressen 1994-09-30 "Kent och Sara fann varann i dödens käftar.– Vi bestämde att vi skulle äta middag när vi kom till Stockholm").*

Läsaren erbjuds bilden av Sara Hedrenius som en kvinna som är bra att ha i kaotiska situationer, då hon håller huvudet kallt och resonerar sig fram till sin överlevnad. Sara beskrivs samtidigt snarare som hjältinga än hjälte, någon som hjälper eller assisterar hjälten (Fayer,1994). Även om journalisten plockat ut ett citat där Kent tillåts uttrycka att de har hjälps åt och resonerar lika, är det Kent som träffar Sara och inte tvärtom. Dessutom har journalisten låtit Kent komma till tals, inte Sara, därmed är det journalistens historia ur Kents perspektiv som presenteras. Journalisten använder också presens, som "klarar", "handlar", "bestämmer", läsaren tillåts bli inbjuden i situationen,



denne är på plats (Hadenius & Hedman, 1996). Citatet ger också intrycket av att Kent Härstedt är en förnuftig man som är väl medveten om hur han har klarat sig och med vilka kvalitéer.

*Själv räddade hon sig genom att hoppa i vattnet. (Expressen 1994-09-28 "Hon slog sig fram till räddningen").*

Här gestaltas en bild av att kvinnan satte sig själv i första hand och fokuserade på att rädda sig själv. Kvinnor har annars en mer omhändertagande och moderlig roll (Connell, 2009 och Lule, 2001) men här gestaltas istället motsatsen, hon räddar sig själv utan särskild hänsyn till någon annan.

## 4.2 Offret

Alla som är med om katastrofer kan ses som offer. Däremot strävar många medier efter att hitta hjältar i sina historier (Lule, 2001). Men för att hjältens funktion ska uppfyllas behövs offret, någon som hjälten kan rädda. I det här temat har vi hittat tre diskursiva underteman: *Offer-hjälten*, *Icke-hjälten* och *Det hjälplösa offret*.

### 4.2.1 Offer-hjälten

Lule (2001) menar att offer-hjälten konstrueras av medier. Från att ha varit ett försvagat eller drabbat offer upphöjs de till hjältenivå, av detta finns också exempel i vårt material.

*Mats Finnanger, 12, är den yngste överlevande från färjekatastrofen. Här förs han iland efter flera timmar i dödens hav. Ett hav där hans 14-åriga syster, hans pappa, styvmor och hennes sexårige son finns kvar. (Expressen 1994-09-30 "Mats, 12, förlorade hela sin familj").*

Läsaren erbjuds en bild av hur fasansfullt livet måste vara för den yngsta överlevaren Mats. Inte nog med att han kämpat i "dödens hav", han har dessutom förlorat hela sin familj vid så ung ålder. Här framställer Expressen honom som ett skört och oskyldigt offer som förlorat all trygghet i livet, samtidigt som de vill att vi som läsare ska känna

med tolvåringen och kollektivt förstå att katastrofen skördade sina offer skoningslöst och utan hänsyn till oskyldiga barn.

*Barn var inte lika vanliga passagerare på Estlandsfärjan som på många andra linjer. Familjen från Norge tillhörde de relativt få som hade barn med sig på Estonia. (Expressen 1994-09-30 "Mats, 12, förlorade hela sin familj").*

*De var på väg hem från Estland efter ett besök hos en ung est, Lakki, som arbetat hos familjen i ett utbytesprogram. (Expressen 1994-09-30 "Mats, 12, förlorade hela sin familj").*

Enligt Lule (2001) konstrueras ett offer genom att det befinner sig på fel plats vid fel tillfälle, i citaten ovan går det att se hur Mats framställs just så. Barn var inte vanliga som passagerare på Estonia, vilket förstärker offerbilden, då det inte var "meningen" att Mats skulle vara ombord. Detta i samband med att familjen hälsade på en utbytesstudent vilket kan ses som en god gärning, gör att Mats gestaltas ännu mer som offer, då han bara ville göra gott, men istället fick motsatsen.

*Mats Finnanger från Namdal i Norge räddades flera timmar efter färjekatastrofen som en av 16 överlevande på en gummiflotte. (Expressen 1994-09-30 "Mats, 12, förlorade hela sin familj").*

Här ändras formen av hur Mats framställs, till att luta mer åt en hjälteframställning då Expressen trycker på att han överlevde flera timmar ute på havet, i en gummiflotte. När läsaren dessutom vet om att han bara är tolv år, gör det att hans mod och uthållighet framställs som ännu mer heroiskt.

*Mats Finnanger var då i relativt god fysisk form, mindre nedkyld än de andra som överlevt de fasansfulla timmarna i det iskalla vattnet. (Expressen 1994-09-30 "Mats, 12, förlorade hela sin familj").*

Även här gestaltas Mats mer som en hjälte då han trots sin unga ålder är i relativt god form och till och med är mindre nedkyld än andra, vuxna människor. Genom att ställa honom i kontrast till andra i texten, erbjuds läsaren en känsla av att han nästintill är en supermänniska.

*– Han har varit mycket ledsen, känt sig ensam. Han har haft en mycket svår upplevelse, säger läkaren Timo Parvinen till Aftonbladet. (Expressen 1994-09-30 “Mats, 12, förlorade hela sin familj”).*

I citatet ovan går det också att urskilja likheter med hur Wright (2016) beskriver en offer-hjälte. Nämligen att de framställs som goda människor i sorg, vilket Mats absolut gestaltas som då hans läkare beskriver hur ledsen Mats är över att ha förlorat hela sin familj. Wright (2016) menar också att offer-hjälten blir orättvist behandlad, vilket vi kan koppla till att han förlorade hela sin familj och nu är ensam kvar, endast tolv år gammal.

#### **4.2.2 Icke-hjälten**

Denna person står i skarp kontrast till hjälteakretypen. De personer vi har funnit har överlevt och utfört en stark insats, men framställningen av dem gör att de inte kan placeras i vår hjältediskurs. Samtidigt som alla Estonias överlevare kämpade för sina liv, framställs de alla olika. De vi kallar icke-hjälten beskrivs som egoistiska, hänsynslösa och irrationella som uteslutande tänkte på sin egen överlevnad utan att försöka hjälpa sina medpassagerare.

*Den räddade estniskan som befann sig i sin hytt, lyckades slå sig fram till relingen på den lutande båten. (Expressen 1994-09-28 “Hon slog sig fram till räddningen”).*

Att hon “slår” sig fram kan tolkas som en våldshandling. Vad som mildrar omständigheten är att hon är kvinna. Hade citatet istället syftat på en man, hade effekten varit en annan. Dels mer oförlåtlig, men kanske också logisk, då män ofta beskrivs som aggressiva eller våldsamma (Connell, 2009 och Hirdman, 2010).

*Värmdes sig på de döda.  
Mårtens vilja att överleva drev honom till ofattbara handlingar.  
– Jag tryckte en död man emot mig för att få upp värme. Men när hans skäggstubb rev mig i ansiktet blev det för mycket. Jag knuffade honom ifrån mig. (Aftonbladet 1994-10-02 “En död kropp höll mig varm”).*

Till skillnad från till exempel Kent Härstedt som beskrivs som ”anmärkningsvärt samlad” gestaltar journalisten Mårtens handlingar som ”ofattbara”, obegripliga, grymma och till och med hänsynslösa. Mårten beskrivs inte som den rationelle självupppoffrande hjälten. Han har på sätt och vis segrat i och med att han överlevt men journalisten har lyft ut citat och detaljer som är råare och mer ofördelaktiga. Samtidigt delges läsaren förståelse för Mårtens situation. Han ”drevs” till att utföra sina handlingar, det är inget han skulle göra under normala omständigheter.

*Under lång tid framöver kommer Mårten att prata med psykologer och terapeuter för att även känslomässigt inse det han förstår i tanken: Det fanns inget han kunde göra. Inget. Mer än att överleva. (Aftonbladet 1994-10-02<sup>1</sup> “En död kropp höll mig varm”).*

Detta är artikelns tre sista rader, de framställs utan hopp och känns ödesmättade. Han beskrivs som ett hjälplöst offer, men har överlevt. Även om artikeln för oss i sin helhet beskriver en person som lider av överlevnadsskuld (Eng. survivor’s guilt<sup>1</sup>) har han gjort allt för att överleva, och befinner sig därmed för oss mellan att vara offer och hjälte, en icke-hjälte. Samtidigt lyfter journalisten ut de som kanske annars inte tänks på – livet efter en katastrof.

#### **4.2.3 Det hjälplösa offret**

Dessa är personer som framställs som att de under inga omständigheter hade förmågan att klara sig på egen hand och var i uteslutande behov av hjälp. De är föremål för hjälten handlingar och personifierar Estoniaförlisningens omfattning och mänskliga förlust. De är personer som har befunnit sig på fel plats vid fel tillfälle, berättelsen om dem ska dessutom beröra läsaren på individuell nivå (Lule, 2001). Vårt material i detta diskursiva undertema består uteslutande av kvinnor, där journalistiken lagt särskilt fokus på hennes hjälplöshet, kläder och smycken.

*– Jag kommer starkt ihåg speciellt en kvinna som jag möter när jag kommer ut på däck. Hon har brutit antingen ett eller bägge benen och hon vädjar till alla att hjälpa henne att få tag i en flytväst.*

---

<sup>1</sup> Survivor’s guilt: Ett tillstånd av ihållande mental och emotionell stress som upplevs av någon som har överlevt en incident där andra dog. (Oxforddictionaries)

*Det är djungelns lag som gäller. Men till slut lyckas vi ge henne en flytväst” (Expressen 1994-09-30 “Kent och Sara fann varann i dödens käftar.– Vi bestämde att vi skulle äta middag när kom till Stockholm”).*

Journalisten har plockat ut ett citat där Kent i detalj beskriver vad han varit med om. Han kommer upp på däck, medan en kvinna vädjar om att få hjälp med båda benen brutna. Att kvinnan har två brutna ben gör att framställningen av henne blir *ännu* svagare, vilket vi tror är något tidningen vill framhäva för att spä på den oskyldiga och hjälplösa offerrollen, men också för att framhäva Kents hjältemod. Kontrasten med att djungelns lag råder gör också att tankarna kopplas ännu mer till det primitiva, egoistiska och hårda samhället, som ligger långt ifrån de kvinnliga attributen som Connell (2009) beskriver.

*En ung flicka, 16, 17 år gammal, uppklädd i diskokläder. Bara några timmar tidigare har hon dansat på Estonias dansgolv. Nu är hon kall och livlös. (Aftonbladet 1994-09-29 “ Kropparna sögs in i propellrarna” “De levde men vi kunde inget göra”).*

När Expressen skriver att den unga flickan var iklädd diskokläder, som hon tidigare dansat i, nu ligger livlös och kall, blir offerrollen ännu tydligare. 17-åringen framställs nästan som ett hjälplöst och oskyldigt barn, istället för en ung vuxen. Dessutom kan mode och att dansa kopplas till något som vi tror många upplever som kvinnligt. Lule (2001) har i sin forskning om hjältar beskrivit att ett typiskt karaktärsdrag för ett offer är just det oskuldsfulla.

*Han fick hjälp upp på flotten av en estnisk sjöman och två flickor i 20-årsåldern. Flera gånger kastades de av flotten, men de fyra hjälpte varandra upp igen. Fjärde gången de sköljdes av försvann båda flickorna. (Aftonbladet 1994-09-29 “Tom lever – men han förlorade 60 arbetskamrater”).*

Även här väljer Aftonbladet i sin representation av två kvinnor att framställa dem som flickor. Två 20-åringar är enligt vår tolkning inte flickor, då de är myndiga vilket innebär att de enligt det samhälle vi lever i ska kunna sköta sig själva och räknas som vuxna. En kvinna är från början ett mer idealiskt offer än en man, men genom att skriva

flicka blir offerrollen ännu tydligare, då en flicka är skörare och mer oskuldsfull än en kvinna.

*Ytterligare en kropp tas om hand av räddningshelikoptern innan den återvänder till fastlandet. Det är en kvinna i 35-årsåldern, festklädd i kjol och smycken. (Aftonbladet 1994-09-29 " Kropparna sögs in i propellrarna" "De levde men vi kunde inget göra").*

I flera fall lägger tidningarna mycket fokus på representationen kring kvinnornas utseende eller kläder, vilket är fallet i denna text. Här gestaltas kvinnan med festkläder och smycken, vilket ger läsaren en bild av en ytlig och svag kvinna. Som tidigare nämnt kan kläder och smycken ses som "typiskt kvinnliga" intressen. Aftonbladet vill skapa en bild av att kvinnan mest är ett offer som inte kunnat kämpa för sin överlevnad då hon nästan känns "orörd" i kontrast till de människor som gestaltats som sargade med sår över hela kroppen och avslitna kläder. Journalisten skriver inte att kroppen "dras upp", vilket ofta är fallet i texter om ytbärgare. Här tas kroppen om hand, både ömsint och beskyddande.

*Per-Arne försökte rädda en kvinna som sträckte upp sin hand i flotten. Men hennes hand gled ifrån honom. (Expressen 1994-10-02 "Han lurade döden – för andra gången").*

Här är det återigen en kvinna som gestaltas som ett offer. Enligt Expressen är det inte Per-Arne som inte når kvinnans hand, eller tappar greppet utan det är den svaga och hjälplösa kvinnans hand som gled ifrån honom. Det är hon som är det svaga offret, medan Per-Arne är den kämpande hjälten som gör sitt bästa.

## 5 Sammanfattning

I Aftonbladet och Expressen beskrivs Estoniakatastrofens hjältar som självupppoffrande personer. De tillskrivs traditionellt manliga attribut som att de är rationella, fysiskt och mentalt starka personer som överlevt förlisningen mot alla odds. Majoriteten av dem är män, men även kvinnor förekommer, även dessa beskrivs med traditionellt manliga attribut. Samtidigt finns exempel på offer-hjältar som genom både Aftonbladets och Expressens framställningar upphöjs från offer till hjälte genom det de varit med om. Tidningarna trycker på beskrivningar som gör att läsaren lättare förstår hur de kämpat, vad de offrat eller mist och att de överlevt trots omständigheterna. Även vad som skulle kunna kallas hjältens motpol, icke-hjälten finns med i materialet. Denna har likt hjälten överlevt förlisningen, men beskrivs med attribut som att de är egoistiska, detaljerna är dessutom mer råa i hur icke-hjälten tagit sig till säkerhet. Till skillnad från hjälten är icke-hjälten symbolen för hur läsaren inte ska agera i en liknande situation.

Offret framställs som hjälplöst och som för sin överlevnad är helt beroende av hjälten och är fonden mot vilken hjälten agerar. Det är bara kvinnor som gestaltas som offer, vars yttre attribut som kläder, smycken och utseende ofta sätts i fokus. Läsaren erbjuds en bild av offret som i kontrast till hjälten inte kan ta hand om sig själv eller styra den situation de befinner sig i.

## 6 Slutsats och diskussion

I denna studie har vi undersökt hur tidningarna Aftonbladet och Expressen gestaltar heroism i samband med Estoniakatastrofen 1994. Samt vad det finns för skillnader mellan manliga och kvinnliga hjältar.

Vi kommer att återknyta till våra frågeställningar, som är:

Hur gestaltas heroism i tidningarna Aftonbladets och Expressens nyhetsjournalistik om Estoniakatastrofen?

Finns det likheter och skillnader det finns mellan kvinnliga och manliga hjältar?

Både Expressen och Aftonbladet framställer Estonias hjältar på en rad olika sätt, men samtliga beskrivs med manliga attribut, att de är rationella, initiativrika och aggressiva. Hjältar finns med i rapporteringen för att inge läsaren hopp och en strimma ljus i allt det mörka.

Ytbärgarna ägnas särskilt mycket uppmärksamhet i Estoniarapporteringen. De är hjältar i sin egen rätt även fast de inte befann sig ombord på Estonia vid förlisningen. Samtliga är män som trotsar elementen för att plikttroget utföra sitt riskfyllda arbete. Även fast de inte alltid omnämns som män utan som ”besättning” bidrar textluckorna till att läsaren underförstått ges förståelsen att det är män det handlar om. De är några slags övermänniskor som motvilligt tvingas välja mellan liv och död. De bestämmer vilka de ska ta med sig och vilka de ska lämna kvar, de är hjältarna som trots den hopplösa situationen finner liv att rädda. Även intilliggande färjors och helikoptrars besättning som deltog vid räddningsarbetet är hjältar, trots väderleken och faran följde de sin plikt.

Hjältarna som faktiskt var ombord vid förlisningen framställs på liknande vis som ytbärgarna. Den största skillnaden här är att både män och kvinnor är representerade. Båda framställs som hjältar men gestaltas uteslutande med manliga attribut, de är rationella, modiga och segervissa.



Offret finns med som fond för hjälten, det är mot denne hjälten tillåts utföra sina handlingar. Därtill agerar också offer statister kring överlevande och kan fräntas det mänskliga, dels för att distansera läsaren från döden, men också för att inte ta uppmärksamhet från en central historia som Kent och Sara. I vår efterforskning om offret har vi funnit tre olika typer, *Offer-hjälten*, *Icke-hjälten* och *Det hjälplösa offret*.

Det hjälplösa offret representeras uteslutande av kvinnor. De framställs som sköra, hjälplösa och oskuldsfulla, dessutom läggs stor vikt vid deras yttre attribut som kläder, ålder och utseende. De är oförmögna att ta hand om sig själv, än mindre att försöka rädda någon annan. De är hjältens främsta medspelare för att befästa dennes roll.

Offer-hjälten är någon som går från försvagat offer till hjälte och som på resan dit förlorat mycket. Medan hjälten och offret är mer självklara till sin karaktär och för journalistiken att hitta, är offer-hjälten aktivt konstruerad av journalistiken. Medan hjälten tagit sig till seger genom rationella och beslutsamma karaktärsdrag, skapas offer-hjälten. Dessutom har offret befunnit sig på fel plats vid fel tillfällen, vilket inte går att säga om hjälten. Även om det går att diskutera för att samtliga som var med om Estoniakatastrofen är offer i sin egen rätt, gör hjälten ett aktivt eget val att överleva.

Icke-hjälten framställs både som direkt motsats till hjälten, men också som någon mellan hjälte och offer. Icke-hjälten går över gränsen för att överleva, Aftonbladet och Expressen har genom sina ordval levererat en bild av någon som inte är självuppoffrande utan mer fokuserad på sin egen överlevnad, utan särskild hänsyn till sina medpassagerare. Icke-hjälten är också nedslagen, varken samlad eller oskadd. De beskrivs som starkt påverkade av sina upplevelser och läsaren lämnas med tanken – hur ska de klara sig nu? Hur går de tillbaka till det normala? De står i ytterligare kontrast till hjälten eftersom historierna om dem ofta är ödesmättade och hopplösa. Karaktären skapar inte heller identifikation hos läsaren. Däremot skiljer sig icke-hjältarna åt beroende på om de är män eller kvinnor. Mannen framställs som hänsynslös och rå och gestaltas inte positivt för läsaren utan blir snarare ett exempel på hur läsaren inte ska bete sig i en liknande situation. Kvinnan framställs istället som stark och hon tar plats, hon slår sig fram till räddningen, men likt sin manlige motsvarighet utan hänsyn till sina medpassagerare. Då hon går utanför ramen för vad som kan tolkas som traditionellt manligt kan hon däremot bli någon läsaren kan se upp till.

Intressant i framställningen av offer är att vi funnit flera offerdiskurser och inte enbart det "vanliga" hjälplösa offret som gestaltas som kvinna i tidningarna. Offer-hjälten och icke-hjälten skiljer sig från mängden och här erbjuds läsaren en förändrad bild av det arketytiska offret. Det är kanske främst icke-hjälten som sticker ut ifrån de andra arketyperna, eftersom denna karaktär inte skapar samma identifikationskänsla, utan snarare upplevs som lite galen och hänsynslös. Däremot skiljer sig de två olika icke-hjältarna vi funnit åt, eftersom den ena är kvinna och den andra är man. Mannen framställs som hänsynslös och värmer sig på döda kroppar, detta gör att vi som läsare upplever honom som en dålig människa. Kvinnan å andra sidan som slår sig fram till sin egen räddning, ger oss läsare en starkare bild. Hon slår sig fram, vilket kanske är fel i sig, men samtidigt gestaltas hon som stark då hon "tar plats" vilket inte är lika vanligt att kvinnor gör som män. Att kvinnor och män som utför liknande handlingar ändå upplevs olika är enligt oss problematiskt eftersom vi på så sätt lägger värderingar i vilka handlingar som är acceptabla att utföra utifrån kön. En man som slår sig fram är ond, medan en kvinna som gör samma sak är stark och modig. Vi anser att medierna genom denna typ av framställning bekräftar vissa beteenden och motsätter sig andra.

Journalistiken har ett diskursivt behov att finna hjältar i katastrofsituationer. Arketyper har funnits med som en litterär arketyper sedan länge, (Lule, 2001). Hjälten har traditionellt beskrivits som man (Fayer, 1994), genom detta beskrivs denne också med manliga egenskaper, även när det handlar om kvinnor. Genom att använda sig av hjältearketyper känner läsarna igen sig i texten, de kan koppla det till sig själva och på så sätt ha en djupare förståelse för det som skrivs. Dessutom upplever vi att det finns en dramaturgisk mall de flesta journalister använder sig av, som finns till för att läsarna enklare ska kunna orientera sig i texten och förstå innehållet. Vi tror att läsaren på grund av detta är undermedvetet beroende av denna typ av berättarteknik, på så vis stannar de kvar i läsningen och vet vad de kan förvänta sig.

Hjältarna har och kommer troligen alltid att spela en viktig del i hur människan kommunicerar. De finns där som inspiration, för att gäckas läsarens fantasi men också för att skapa hopp i det hopplösa. De blir symboler för människans godhet i tider av osäkerhet.

Eftersom människans historia nästintill uteslutande har skrivits av män, är det också män som bestämmer inte bara vem som blir hjälte, utan även under vilka förutsättningar (Fayer, 1994). Om historien är en vägledning till hur människan har agerat tidigare, hur hennes samhälle har sett ut och hur vi kommunicerar med varandra lotsar även journalistiken sina läsare genom liknande mönster. Ett kvinnligt offer framställs exempelvis som skört, oskuldsfullt och med fokus på yttre attribut. Genom att framställa kvinnorna på detta vis upprätthåller medierna de stereotypa könsrollerna, vilket också i längden kommer påverka läsarna och deras bild av ett samhälle där kvinnor uppfattas som skörare än män. Hjälten ställs dessutom i stark kontrast till offret. Även om vi menar att offret måste finnas till för att hjälten ska tillåtas utföra sina handlingar, kan också denna uppdelning bidra till att offret (kvinnan) hamnar i skuggan av hjälten (mannen). Nyhetsrapporteringen om Estoniakatastrofen är mer än en renodlad rapportering, det är dramatiska historier. Genom Aftonbladets och Expressens skildringar får läsaren följa personliga insatser och berättelser, vilket gör att läsaren kan identifiera sig. Hadenius & Hedman (1996) beskriver dessutom hur Expressen och Aftonbladet avsatte stora delar av tidningen till just Estoniakatastrofen, vilket gjorde att läsarna upplevde katastrofen som viktig. Om läsarna uppfattar katastrofen som viktig och seriös, finns det också en risk att tidningarnas historier ”köps okritiskt”.

## 7 Förslag till vidare forskning

I vår studie har vi enbart undersökt artiklar från Aftonbladet och Expressen, om vi haft mer tid hade det varit intressant att undersöka artiklar från all svensk tryckt press och från ett större tidsomfång. Nu har vi enbart fokuserat på artiklar från veckan efter förlisningen, men genom att analysera artiklar från förlisningen fram till idag och göra nedslag på exempelvis årsdagar hade vi fått en bredare bild av hur hjältar och offer framställs över tid. På sätt skulle vi också kunna få en bild av hur samhället har utvecklats och inte bara hur framställningen av texternas aktörer skiljer sig åt. Dessutom skulle vara intressant att göra multimodal analys, där både bild och text analyseras. Detta eftersom bland annat Hadenius & Hedman (1996) beskriver att Aftonbladet och Expressen ägnade nästan en tredje del av sitt sidutrymme till bilder, vid rapporteringen om Estoniakatastrofen.

Vid framtida forskning skulle det också vara intressant att göra en komparativ studie där vi jämför två olika katastrofer, exempelvis Estonia från 1994 och en mer nutida katastrof som exempelvis Costa Concordia-olyckan 2012 för att se hur framställningen skiljer sig åt, då och nu.

## Referenser

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Connell, Raewyn (2009). *Om genus*. 2:a upplagan. Göteborg: Daidalos AB

Fairclough, Norman (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*. London: Hodder Education.

Fayer, J I Drucker, S.J. & Cathcart, R.S. (red.) (1994). *American heroes in a media age*. Cresskill, N.J.: Hampton Press

Feijes, A, Thornberg, R. (red.) (2015) *Handbok i kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur

Hadenius, Stig, Hedman, Lowe & Nowak, Kjell (1996) *Estonia i nyheterna*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar

Hermerén, Göran (2011). *Good research practice*. Bromma: CM-gruppen

Hinton. R, Perry (2003). *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

Hirdman, Yvonne (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber

Härstedt, Kent (1995). *Det som inte kunde ske: Kent Härstedts berättelser om Estonia-katastrofen*. Falun: ScandBook AB

Jarlbro, Gunilla (2006). *Medier, genus och makt*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindgren, S. (2009). *Populärkultur: teorier, metoder och analyser*. (2., [rev.] uppl.) Stockholm: Liber

Lule, Jack (2001). *Daily news, eternal stories: The mythological role of journalism*. New York: The Guilford Press

Oxforddictionaries. Hämtad 2018-01-23 från  
[https://en.oxforddictionaries.com/definition/survivor's\\_guilt](https://en.oxforddictionaries.com/definition/survivor's_guilt)

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys: som teori och metod*.

Upplaga 1:9. Lund: Studentlitteratur

Wright, Sarah (2016). "Ah ... the power of mothers": Bereaved mothers as victim-heroes in media enacted crusades for justice. *Crime, Media, Culture: an international journal* 12 (3), 327-343. doi: 10.1177/1741659015623597

# Bilagor

## Analyserade artiklar

### 7.1.1 Aftonbladet

Aftonbladet: 1994-09-29: *"Kom hit, det är grönt nu"*

Aftonbladet: 1994-09-29: *"Kropparna sögs in i propellrarna "De levde, men vi kunde inget göra"*

Aftonbladet: 1994-09-29: *"Tom lever – men han förlorade 60 arbetskamrater"*

Aftonbladet: 1994-10-01: *"– Det är bara "över-levare" som klarar sig"*

Aftonbladet: 1994-10-01: *"En död kropp höll mig varm"*

### 7.1.2 Expressen

Expressen 1994-09-28: *"Hon slog sig fram till räddningen"*

Expressen 1994-09-28: *"Det tog 5 minuter"*

Expressen 1994-09-29: *"Vi hörde bara skrik ur vattnet". "Mariella" kunde rädda 26 människor"*

Expressen 1994-09-30: *"Henning drog upp sjutton"*

Expressen 1994-09-30: *"Kent och Sara fann varann i dödens käftar. – Vi bestämde att vi skulle äta middag när vi kom till Stockholm"*

Expressen: 1994-09-30: *"Mats, 12, förlorade hela sin familj"*

Expressen 1994-10-02: *"Han lurade döden - för andra gången"*